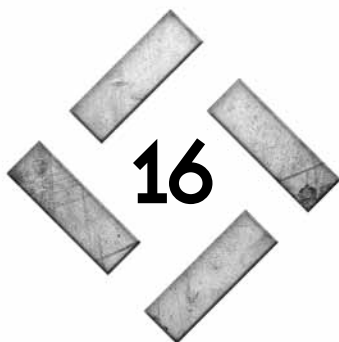

A photograph of a woman's back, seen from behind. She has a long, vertical, reddish-brown scar on her right shoulder blade. A single red rose with green leaves is pinned to her lower back. The background is a soft, out-of-focus blue-grey.

JAROSLAVAS
MELNIKAS

**Maša,
arba
postfašizmas**

Alma littera

Ējome jau četūras valandas vingiuodami stačiu it siena šlaitu, vis nuslysdami žemyn smulkiomis akmenėliais. Buvome priversti jais kopti nesuprantamo tikslo link. Tikėjausi pasiekti perėją per pietus, kai saulė persiris per zenitą ir ims leistis į slėnį, kuris mūsų laukė ir kurio iš čia mes kol kas nematėme.

Tačiau kai atėjo pietų metas, perėja vis dar stūksojo virš galvos. Užkandome iš mūsų menkų atsargų – nebuvo nei laiko, nei prasmės ieškoti maisto ant pliko ir negyvo šlaito.

– Greičiau, Maša! – Rodžiau į grėsmingai už perėjos dingstančią saulę. – Nespėsime nusileisti.

Atrodo, ji suprato. Įtempusi stiprių kojų raumenis, imdavo dar vikriau ropštis į viršų. Pavojingose vietose (kartais mums tekdavo eiti virš prarajos) aš saugojau ją iš apačios. Dabar ji vėl – nors ne dėl savo kaltės – priminė storą: per sukepusiu krauju išterliotas kojas vis dar tekėjo šviežios srovelės. Bet ir aš pats buvau dvi dienas nesiprausęs, purvinas ir dvokiantis.

Mes taip pavargome koptami ir mėgindami suspėti, kad tai, kas „žmogiška“, ir jai, ir man atsidūrė antrame plane. Kai kalba-

ma apie gyvenimą, apie išgyvenimą, tokie dalykai nerūpi. Mes tuštinomės ir šlapinomės kaip gyvuliai, kur papuolė, negaišdami laiko, nekrepdami dėmesio vienas į kitą. Suspėti. Suspėti iki saulėlydžio.

Po valandos (saulė jau pasislėpė už uolos ir mus iškart sukaustė šaltis) supratau, kad nespėsime. Aš apsiskaičiavau. Neįvertinau perėjوس aukščio. Arba mūsų jėgų, kurias išsekino alkis ir daugiadienis žygis.

Ką daryti? Leistis atgal nebuvo prasmės. Dar galėjome iki nakties atsidurti (jei nenukrisim į prarają) ten, kur pradėjome. O rytoj? Rytoj vėl turėsime kopti ir vėl maždaug tokiu laiku būsime šioje vietoje. Pradėti kopti anksčiau, naktį, neįmanoma: naktį mes veikiausiai būtume nusiritę į artimiausią prarają.

Beliko tik viena – tai, kas neįmanoma, kas buvo nenumatyta: nakvoti perėjoje. Šaltyje ir be ugnies.

Pakėliau galvą į viršų bandydama nustatyti, kiek dar reikės iki jos kopti. Kokias tris keturias valandas. Kaip tik iki nakties, jei pasiseks. Nusileisti jau nebespėsime. Ar ne geriau nakvoti tiesiog čia, keliais šimtais metrų žemiau, kur oras keliais laipsniais šiltesnis ir nepučia tokie stiprūs vėjai? O rytoj iš ryto užlipti iki perėjوس?

Ėmiau ieškoti kokios nors aikštelės ant šlaito. Jis buvo beveik status, jokių būdu negalėjome ant jo miegoti, nes būtume nusiritę žemyn. Neįsivaizdavau, ką darysime, jei čia nesurasime plokštumos.

Maša nesuprato, kodėl mes, šitaip skubėję, staiga liovėmės kopę. Žiūrėjo į mane klausiamai, visa povyza reikalaudama paaiškinimo. Anksčiau ji nebandydavo suprasti, visame kame ieškoti logikos.

– Taip reikia, – atsakiau į jos žvilgsnį. – Reikia.

Buvo pernelyg sunku jai paaiškinti situaciją.

Ji nusiramino tik tada, kai vis dėlto suradau kažką panašaus į horizontalų paviršių – per porą žingsnių nuo tarpeklio. Kokių trijų metrų pločio ir dviejų ilgio plokštumą. Tai buvo pavojinga, bet išeities neturėjome. Tiesiai ant bedugnės krašto augo krūmas, kuris mus šiek tiek saugojo.

– Miegoti, – pasakiau, rodydamas į aikštelę. – Čia miegosime.

– Goti, – rydama garsus pakartojo Maša.

Atsisėdome. Spengė nerimastinga tyła. Iš tarpeklio dvelkė vėsa. Žemai, visai ties mūsų galvomis, plaukė debesys. Arba mes sušalsime, arba paryčiais dar būsime gyvi ir tada pakilsime į tą prakeiktą perėją. Kas mūsų laukia ten, už perėjos, – ir ar apskritai kas nors laukia, – stengiausi negalvoti.

Prisitraukiau Mašą prie savęs. Šildydami vienas kitą sėdėjome ir žiūrėjome į sutemose skęstantį dangų.

Naktis kalnuose ateina greitai. Po pusvalandžio iš visų pusių mus jau supo ryškios mirgančios žvaigždės, kas dešimt sekundžių kuri nors atsiplėsdavo nuo skliauto ir ūmai krisdavo žemyn. Mašos širdis garsiai stukseno tiesiai man į šoną. Ką ji jaučia? Ji niekada nėra buvusi kalnuose ir niekada nemačiusi tokio regiono.

Mums už nugarų stūksojo šlaitas, o per du žingsnius priešais – neaišku kokio gylio praraja. Staiga pagalvojau: Dieve mano, kurgi aš esu? Su kuo? Ką čia veikiu? Bet jau kitą akimirką pajutau, kad nuo tokių minčių man žemė slysta iš po kojų, ir aš uždraudžiau sau galvoti. Negalvodamas aš tiesiog buvau: toks, koks esu, koks turiu būti šią akimirką. Buvau apskritai.

Mes prigulėme, ištiesdami kojas link krūmo ir prarajos. Mums į nugaras susmigo akmenys.

– Miegok, – sušnibždėjau apkabindamas Mašą, guliničia man ant krūtinės. – Miegok...

Nežinau, kiek pamiegojome. Bet prabudau nuo siaubingo šalčio. Iš pradžių nė nesupratau, kur esu: viskas aplinkui buvo balta. Maša miegojo parietusi kojas ir susigūžusi, visa balta... nuo sniego. Taip, tai buvo sniegas, iškritęs iš kažkurio virš kalno praplaukusio debesies.

Paliečiau Mašos pečius, nugarą: oda buvo šalta it ledas. Pirmą akimirksnį išsigandau, kad ji galbūt jau sušalo – kaip ji gali miegoti tokiam šaltyje? Bet iš Mašos judesių ir nevalingo murmėjimo (išlindau iš po jos kūno ir atsisdėjęs pasidėjau jos galvą ant kelių) supratau, kad ji gyva. Galbūt storai atsparesni šalčiui? Juk juos rengia labai retai, tik per didelius speigus?

Atsisėdau greta ir pažvelgiau į mėnulio šviesos užlietus kalnus (paties mėnulio nesimatė). Kam visas tas grožis? Kas, išskyrus mane, jį mato? Bandžiau galvoti apie kitką, stengdamasis pajusti užmaršties malonumą ir nusiraminti.

Pasigirdo kažkoks šlamesys, ir aš atsisukau. Maša sėdėjo susirietusi, rankomis apsikabinusi pečius. Štai ir ją šaltis įveikė. Ko gero, iki aušros dar kokios penkios valandos. Blogiausia, kad čia nepabėgiosi. Šokinėti, – pažvelgiau į prarają, – ir tai pavojinga.

Sėdėjome neišleisdami nė garso. Ilgai, labai ilgai. Atrodė, prabėgo ištisa amžinybė. Bet iš tiesų praėjo gal dešimt minučių (žinojau, kas yra nemigo naktys). Tverti šaltį tapo nepakeliama. Jaučiau, kad mano galūnės vis labiau stingsta: negalėjau pajudinti nei rankos, nei kojos. Šaltis persmelkė iki kaulų ir sukaustė valią. O baisiausia – staiga pajutau, kaip stingdamas grimztu į saldžią nebūtį. Vieną akimirką šaltis, apsigyvenęs manyje, liovėsi šaldęs – aš tarsi sušilau, apėmė miegas.

„Aš juk stingstu!“ – pagalvojau, bet nebeturėjau jėgų įtempti bent vieno raumens. Miegok, apie nieką negalvok, tavęs laukia saldus užsimiršimas, atsipalaiduok, kam gyventi, ar ne vis tiek, anksčiau ar vėliau teks užsnūsti amžiams...

Bet kažkokia kita, nežinia iš kur manyje kilusi jėga priešindamasi neleido iki galo užsnūsti, bandė pakelti vokus. Ir štai, kai jau rodės, kad užmigau, ta jėga ėmė ir atmerkė man akis: pamačiau ant šono nuvirtusią sniego užpustytą Mašą ir savo apsnigtas kojas, pamačiau – tarsi iš paukščio skrydžio – du susirietusius, sušalusius kūnus ant į dangų kylančios uolos kyšulio, greta bedugnės, ankstyvą šaltą rytą...

– Ne, – tyčia sušnabzdėjau balsu, kovodamas su vėl užplūstančiu snauduliu. – Ne...

Bet negalėjau pajudinti nei rankos, nei kojos! Reikėjo nors patrinti save, pradėti judėti – tada išsigelbėsiu, išgelbėsiu Mašą. Bet trinti nebuvo kuo, rankos karojo negyvos. Ir tada aš – ne aš, kažkas kitas manyje atpalaidavo man pilvo apačią. Pajutau, kaip atgyja šlaunys, keliai, nuo jų ėmė kilti karšti garai. Tai buvo išsigelbėjimas. Sukaupęs valią pastūmiau suledėjusias rankas tenai, prie gyvybę gražinančios, iš paties manęs plūstančios srovės. Ir jos greitai atitirpo, drauge su skausmu atsirado pirštų jautrumas. Kai srovė baigėsi, pašokau ir, pats nesuvokdamas, ką darau, ėmiau tūptis ir stotis. Tūptis ir stotis.

Pririkė nemažai laiko, kol įkaitinau kone sustingusį kraują. Net kai sušilau ir nuo manęs ėmė kilti garai, vis dar tūpiausi ir stojausi, tūpiausi ir stojausi, tarsi bijodamas, kad vos liausiuosi, vėl sustingsiu ir pargrįūsiu. Ir jau tąkart užmigsiu amžiams.

Kovodamas su šalčiu pamiršau Mašą. Ji gulėjo nejudėdama, beveik užklota sniego. Puoliau prie jos, nuvaliau sniegą nuo veido ir pečių. Ji buvo kaip ledas.

Ėmiau įnirtingai ją trinti ir gnaibyti, plekšnoti per veidą. Maša nerodė jokių gyvybės žymių. Apimtas siaubo, pridėjau ausį jai prie krūtinės ir spengiančioje kalnų tyloje aiškiai išgirdau silpną širdies plakimą. Puoliau ją trinti dar labiau.

Tik po dešimties minučių ji ėmė judėti, kažką murmėti ir pagaliau neatmerkdama akių, svyrudama atsisėdo.

– Nubusk! – pasakiau. – Maša! Nubusk!

Ji vis dar svyravo. Vokai užmerkti.

Vėl pliaukštelėjau jai per skruostą, paskui per kitą. Tada dar kartą.

Jos galva nusviro į vieną pusę, į kitą... Staiga ji suriko! Iš skausmo ar pasipiktinimo – nežinau. Svarbiausia, kad ji rėkė. Nesvarbu, kad ji suriko kaip gyvulys: joje nubudo gyvybė!

Kitą akimirką ji pašoko ant kojų ir atatupsta žengė nuo manęs. Vos spėjau sugriebti ją už rankos ant bedugnės krašto.

– Maša! – šaukiau aš. – Maša!

Nežinau, kas man pasidarė – ašaros pačios pasipylė iš akių. Neviltis, džiaugsmas, kad mudu gyvi, patirta baimė, kad ji nukris į bedugnę – visa tai susikaupė gerklėje ir prasiveržė tarsi malda ir pagalbos šauksmas.

Maša apmirė, tarsi bandydama mane atpažinti, o paskui puolė artyn, apsikabino, ėmė glostyti man galvą ir lūpomis gaudyti skruostais riedančias gėdingas ašaras.

– Maša, mes vos nesušalome, – kūkčiojau, negalėdamas liautis. – Kiek mes dar taip kankinsimės?

Ji nesuprato, ką sakau, bet jautė mano būseną, ir tai buvo stebuklas, nepalyginti didesnis nei supratimas. Staiga pasijutau mažas, tarsi atsidūręs patikimose ir stipriose rankose, kurios mane išgelbės. Atsakydama į mano raudą, ji bučiavo mane. Veidą ir kaklą, pečius ir rankas. Nebuvo nieko labiau ramino ir džiuginamo, suteikiančio kažkokių nesuprantamų jėgų, negu tie jos bučiniai.

Nusiraminęs jos glėbyje, ėmiau galvoti, kaip mums išsigelbėti. Sprendžiant iš mėnulio, iki ryto dar toli. O mes nepajėgsime tupinėti keletą valandų. Arba trinti vienas kitą. Mes greitai pavargsime.

Šaltis vėl ėmė skverbtis į mus, puldamas vis platesnius niekuo neprisidengtos odos plotus. Vėl ledėjo raumenys, stingo sąnariai.

Prisiminiau akmenis, kuriuos tampiau pintinėje su maistu. Būtų galima pamėginti sudeginti vyteles, iš kurių supintas krepšys. Paskui, jei atsirastų anglių, būtų galima kurį laiką pakurstyti ugnį krūmo šakelėmis. Jos drėgnos, bet galbūt spėtų apdžiūti ir užsidegti?

Turėjau kažką daryti. Išėmiau akmenis ir ėmiau juos daužyti vieną į kitą, kreipdamas kibirkštis į žolę, kuria buvo išklotas pintinės dugnas (mūsų vargas atsargas padėjau šalia). Žolė nė nebandė užsidegti. Sniegas ją permerkė kiaurai.

Apimtas nevilties, sulaužiau vieną vytelę į smulkius šipulius ir nukreipiau į juos kibirkštis. Bet tai buvo kvaila. Šipuliai niekada neužsidegs nuo kibirkšties.

Pavargęs nuleidau rankas, vis dar laikydamas akmenis. Dieve, dabar teturėjau vienintelį tikslą – išgauti tą velnio ugnį. Žmogus gyvena ir nežino, kad visi jo rūpesčiai ir išgyvenimai kada nors gali pasirodyti juokingi ir nereikalingi, virsti vieninteliu troškimu – išgauti niekingą dūmelį.

Maša vėl įtartinai liovėsi judėjusi – sustingo man matyta poza: keliai prispausti prie krūtinės, rankos apglėbusios pečius.

– Maša, nemiegok! – ištariau kaip galėdamas garsiau. – Miegoti negalima!

Ji tik keistai linktelėjo galva: smakras nusviro ant krūtinės, plaukai užkrito ant pilvo, pakelti galvos ji, matyt, nebeturėjo jėgų.

Staiga mane aplankė nušvitimas: plaukai! Jos plaukai!

– Maša! – Prišokau prie jos, ėmiau purtyti už pečių. – Mums reikia tavo plaukų, supranti? Plaukų.

Parodžiau pirštu ant pečių krentančią bangą.

– Gulkis štai čia. Štai taip.

Paguldžiau ją ant nugaros, plaukus paskleidžiau ant akmens ir paėmiau akmenį, kuriuo bandžiau įskelti ugnį. Suradęs aštrią briauną, pradėjau braukyti skersai jos plaukų sruogos.

– Pakenték, jei skauda, – pasakiau.

Ne iš karto, bet man pavyko atskirti pakankamai didelę sruogą ir įskelti kibirkštį. Ploni, riebaluoti plaukai (Maša jų neplovė jau daugelį dienų) iškart sutraškėjo. Paskui pažįstamą dėmelį pasirodė liepsna, į kurią ėmiau mėtyti sulaužytus virbų šipulius.

Deja, šipuliukai neįsiliepsnojo. Plaukai greitai sudegė. Bet aš jau žinojau, ką daryti. Kita sruoga buvo triskart storesnė už pirmąją, zulinau ją akmeniu labai ilgai. Kai nevalingai timptelėdavau už plaukų, Maša sudejuodavo iš skausmo.

Nurėžtais plaukais ji atrodė keistai: kažko nebeliko iš tos Mašos, kurią pažinojau visą gyvenimą. Man buvo gaila jos garbanų.

Šįkart šipuliai užsidegė be jokio vargo, aš triskart į silpną, tuoj tuoj užgesiančią liepsną mečiau šilkinės sruogas.

Nebuvo vėjo, ir man teko pačiam įpūsti ugnį. Bet tai buvo tik į gera. Vėjas galėjo užpūsti liepsną bet kurią akimirką. Kai pagaliukai įsidegė, ėmiau greitai ardyti pintinę ir laužyti vyteles.

Netrukus suliepsnojo pati tikriausia ugnis: pasodinau šalia Mašą, ji šildėsi ištiesusi rankas. Ant jos veido ribuliavo liepsnos atšvaitai, ir aš staiga suvokiau, kad esu laimingas: čia, toli kalnuose, virš bedugnės, drauge su ja...

Virbai greitai sudegė, ėmiau laužyti šakeles nuo krūmo, kuris, mūsų laimei, vienišas augo tarp negyvų ir šaltų akmenų.

Krūmas buvo spygliuotas, susibadžiau delnus. Aš rizikavau: drėgnos šakelės galėjo ne užsidegti, o užgesinti ugnį. Vis dėlto anglių, kuriose ruseno karštis, buvo jau pakankamai, nes netrukus užsiliepsnojo ir smulkiai sulaužytos šakelės. Aplaužęs didžiąją dalį krūmo, sudėjau šias atsargas į vieną krūvą ir į liepsną kišdavau po vieną šakelę. Ugnis, tegul ir nedidelė, turėjo mus šildyti iki ryto.

Maša, sušilusi prie ugnies, netrukus užsnūdo, nugara nusisukusi į liepsną. „Tegul miega, – pagalvojau. – Jei neišsimiegos, jai bus

sunku kopti į perėją.“ O aš negalėjau – dabar ir nebenorėjau – miegoti. Turėjau kurstyti ugnį, mūsų gyvybės ugnį...

Nepastebėjau, kaip ėmė švisti. Nakties ūmai nebeliko. Nusisukau nuo laužo (nuo kurio iki tol nenuleidau akių) ir aplinkui pamačiau nebylius pilkus kalnus snieguotomis viršūnėmis. Jie stūksojo tarsi pasakų milžinai, keldami į dangų savo keistas galvas, sveikindami mane, vienintelį žmogų, savo nebylioje karalystėje.

Pakerėtas jų grožio akimirksnį pamiršau mus pačius, mūsų padėtį.

Maša miegojo, per sapnus saldžiai čepsėdama lūpomis. Keletą kartų perverčiau ją ant kito šono, kad kūnas tolygiai sušiltų (aš pats irgi kartkartėmis pasisukdavau, norėdamas sušilti).

Jau galėjome eiti, bet man buvo gaila nutraukti jos miegą. Juk sapne ji sėmėsi jėgų.

Sudeginau beveik visas šakeles ir ėmiau svarstyti, ar verta iki galo nulaužti tai, kas liko ant krūmo. Buvo kvaila iš jo neišgauti maksimalios šilumos.

Šaka ėmiau stumti rūkstančių anglių krūvą prie krūmo. Kai anglis atsidūrė tarp jo šakų, dviem pagaliukais pernešiau keletą didelių nuodėgulių. Iš kažkur pūstelėjo lengvas ryto vėjelis ir iš nuodėgulių plykstelėjo liepsna. Krūmo šakos sutraškėjo.

Tai buvo nepakartojamas vaizdas. Krūmas virš bedugnės netrukus suliepsnojo, nuo jo sklindanti kaitra pažadino Mašą ir privertė mus prisišlieti prie pat šlaito.

Maša, dar apsnūdusi, šiltutėlė kaip peliukas, nugara atsirėmė man į krūtinę ir, skęsdama mano glėbyje, nenuleido akių nuo didingos žaižaruojančios ugnies.

– Azu, – staiga pasakė ji.

– Ką, Maša? – Aš nesupratau.

– Azu.

Netikėjau savo ausimis. Ji pasakė: „Gražu.“